

DOI : 10.33274/2079-4819-2019-70-1-38-44

JEL : F52, M11, M21

УДК 330.101

Слободянюк Н. О.,
д-р екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: slobodyanyuk@donnuet.edu.ua
e-mail: yankovskiy@donnuet.edu.ua

Янковський В. А.,
аспірант

ВІТЧИЗНЯНІ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА МАКРО- ТА МІКРОРІВНЯХ: ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ

UDC 330.101

Slobodianiuk N. O.,
Grand PhD
in Economic sciences,
Associate Professor
Yankovskiy V. A.,
PhD student

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: slobodyanyuk@donnuet.edu.ua
e-mail: yankovskiy@donnuet.edu.ua

DOMESTIC METHODS FOR EVALUATION OF ECONOMIC SECURITY LEVELS ON MACRO AND MICROLEVELS: BASIC PROVISIONS AND PECULIARITIES OF APPLICATION

Мета — дослідження вітчизняних методичних підходів щодо оцінювання рівня економічної безпеки на макро- та мікрорівнях, їх систематизація на основі виокремлених класифікаційних ознак та визначенні основних складових, особливостей та наявних недоліків.

Методи. У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи: порівняння і групування — для визначення сутності, переваг та недоліків методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки підприємств; аналіз і синтез — при визначенні методологічного механізму оцінювання економічної безпеки на макрорівні; системний підхід — під час формування та розкриття сутності основних нормативно-правових актів України щодо регулювання економічної безпеки.

Результати. Розглянуто основні нормативно-правові акти України щодо регулювання економічної безпеки та встановлено, що національні нормативно-правові акти розкривають сутність економічної безпеки, зазначають її складові, наводять методологію розрахунку інтегрального показника, основні напрями, програми та кроки щодо підвищення рівня забезпечення економічної безпеки на рівні держави та підприємств. Визначено основні етапи оцінювання економічної безпеки на макрорівні (на прикладі України). Обґрунтовано основні проблеми, які погіршують оцінку рівня економічної безпеки України. Систематизовано основні методологічні підходи щодо оцінювання рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств, а також з'ясовано механізм їх застосування, виокремлено переваги та недоліки кожного з методів. Подальші наукові дослідження пов'язані з особливостями застосування методичного апарату оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням його галузевої належності та інноваційно-технологічним аспектом розвитку.

© Н. О. Слободянюк, В. А. Янковський, 2019

Ключові слова: економічна безпека, методологічні підходи, індикатори, підприємства, оцінювання, ризики.

Постановка проблеми. Постійний вплив дестабілізуючих факторів різної етіології на діяльність суб'єктів господарювання вимагає від керівництва своєчасного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства відповідно до прийнятих методик оцінювання на мікрорівні та їх компаративного аналізу. Своєю чергою, оцінювання рівня економічної безпеки на макрорівні має також ключовий аспект при діагностиці стану економіки держави, визначаючи рівень її економічного розвитку та ступінь захисту від загроз.

Тенденції останніх років щодо пошуку інтенсивних напрямів відновлення економічного потенціалу підприємства та пришвидшення інтеграції України до ринків країн ЄС визначають ключові проблемні питання і в застосуванні вітчизняних методик оцінювання рівня економічної безпеки підприємства в контексті повноти та якості отриманих результатів.

Це пояснюється відмінностями існуючого інструментарію кожної методики оцінювання показників, можливими похибками розрахунків, цілковитістю та достовірністю формування вхідного масиву інформації тощо.

Вибір оптимальної методики оцінювання рівня економічної безпеки підприємства є запорукою ефективної стратегії його розвитку на довгострокову перспективу.

Актуальним залишається теоретико-методологічна основа обґрунтування відмінностей та особливостей застосування методичного апарату оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням його галузевої належності.

Проте першочерговим вбачається дослідження саме існуючого вітчизняного методичного апарату оцінювання рівня економічної безпеки на макро- та мікрорівнях, виокремлюючи особливості застосування кожного з них, що й пояснює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження ме-

тодичних підходів оцінювання економічної безпеки країни та підприємств і розроблення інструментарію щодо їх удосконалення зробили багато вітчизняних науковців, серед яких: Л. Абалкін, З. Варналій, Т. Васильців, В. Геєць, Г. Пастернак-Таранушенко, Н. Іванова, Л. Фролова, Ю. Погорелов, Г. Козаченко, Ю. Харазішвілі, О. Роженько та ін. Незважаючи на достатній рівень напрацювань при дослідженні методології оцінювання економічної безпеки, актуальним є подальше дослідження й систематизація існуючих методологічних підходів та визначення їх особливостей застосування.

Мета статті — дослідження вітчизняних методичних підходів щодо оцінювання рівня економічної безпеки на макро- та мікрорівнях, їх систематизація на основі виокремлених класифікаційних ознак та визначенні основних складових, особливостей та наявних недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи методологію оцінювання економічної безпеки на макро- та мікрорівнях, варто, в першу чергу, розглянути основну нормативно-правову базу України щодо регулювання питання оцінювання економічної безпеки та інших аспектів, пов'язаних з нею. У табл. 1 наведено основні нормативно-правові акти України щодо регулювання економічної безпеки та розглянуто їх основну сутність.

Виходячи із вищезазначеного, можна стверджувати, що в нашій країні створена нормативно-правова база щодо регулювання питання економічної безпеки. Так, національні нормативно-правові акти визначають сутність економічної безпеки, виокремлюють її складові; сформована методологія розрахунку інтегрального показника; перелічені основні напрями, програми та кроки щодо підвищення рівня забезпечення економічної безпеки на рівні держави та підприємств.

Розглянемо більш детально методологію щодо розрахунку економічної безпеки України (макрорівень), яка закріплена у

Таблиця 1

**Характеристика основних нормативно-правових актів України щодо економічної безпеки
(складено авторами на основі [1–4])**

№	Нормативно-правовий акт	Сутнісна характеристика
1	Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 р. №1277	Даними методичними рекомендаціями визначено сутність економічної безпеки та інших її складових, вказано перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, зазначено їх порогові значення та алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки.
2	Стратегія національної безпеки України від 26.05.2015 р. №287/2015	Документ, який регулює та встановлює основні стратегічні напрями і пріоритети України для реалізації до 2020 р. Зазначено перелік інших нормативно-правових актів для реалізації (Угода про асоціацію між Україною та ЄС, Стратегія сталого розвитку «Україна–2020»). У стратегії визначені основні цілі, загрози безпеці країни, обґрунтовані та перелічені головні напрями державної політики національної безпеки України. Також у стратегії вказані кроки та шляхи щодо забезпечення складових національної безпеки, серед яких окремо зазначено економічну безпеку.
3	Стратегія сталого розвитку «Україна — 2020» від 12.01.2015 р. №5/2015	Стратегія визначає мету, вектори руху, дорожню карту (вказаний перелік необхідних програм та реформ для прийняття та подальшої реалізації), першочергові пріоритети та індикатори реалізації стратегії. Зазначені напрями та кроки щодо підвищення економічної безпеки (дерегуляція та розвиток підприємництва, податкова реформа, реформа захисту економічної конкуренції, програма розвитку малого та середнього бізнесу, реформа ринку капіталу, програма залучення інвестицій, програма енергоефективності та ін.).
4	Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. №2469-VIII	Документом визначено та розмежовано повноваження державних органів влади у сферах національної безпеки й оборони України. Так, серед функцій Служби безпеки України зазначено, що цей правоохоронний орган повинен забезпечувати економічну безпеку держави.

Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013 р. № 1277, визначимо її особливості, недоліки та етапи (рис. 1).

Слід зазначити, що головною особливістю даної методики від першої редакції, яка була прийнята в 2007 р., є те, що відбулася зміна кількості складових економічної безпеки країни, а також суттєве покращення складу показників (збільшилась кількість із 117 до 126 од.). Також було оновлено складові економічної безпеки країни та відповідних субіндексів, запроваджено 78 нових одиничних показників (було 64).

Ю. М. Харазішвілі виділяє такі недоліки, притаманні даній методології щодо оцінювання економічної безпеки України [5]:

— під час оцінювання стану науково-інноваційної діяльності застосовуються індикатори, які є поверховими ознаками іннова-

ційності, що не дають уявлення про вплив на кінцевий результат економічної безпеки або економічного розвитку, вони відображають не інноваційний розвиток, а лише інноваційний потенціал країни (регіону), тобто міру здатності й готовності економічного суб'єкта здійснювати інноваційну діяльність;

— визначення складників економічної безпеки здійснюється виходячи з питомої ваги кількості аспектів, обраних для розрахунку кожного, в їх загальній сумі, або визначається експертним шляхом як відношення суми балів, що дали всі експерти даній сфері, до загальної суми балів, що вносить певну частку суб'єктивізму;

— для розрахунку інтегрального індексу використовується лінійна (адитивна) форма замість мультиплікативної (нелінійної), яка більш адекватно відображає нелінійні процеси в економіці;

Рис. 1. Етапи розрахунку економічної безпеки України
(складено авторами за [1, 5])

— не повною мірою враховується тіньова складова економіки;

— відсутність інтегральної оцінки порогових та оптимальних значень індикаторів (нижніх та верхніх) одночасно з інтегральною оцінкою індикаторів унеможливорює зіставлення в єдиному масштабі динаміки інтегрального індексу економічної безпеки або її складників з пороговими та оптимальними їх значеннями, що дає необхідну інформацію про стан економічної безпеки.

Досліджуючи методологію оцінювання економічної безпеки на мікрорівні (рівень підприємства), необхідно розглянути основні методики, які виділяють вітчизняні науковці (рис. 2). Методики оцінювання економічної безпеки підприємства можна згрупувати за такими підходами:

Індикаторний (представники підходу — Г. Козаченко, В. Шлемко, І. Клопов, М. Бермант). Визначення рівня економічної безпеки підприємств за даним підходом відбувається шляхом порівняння фактичних значень показників діяльності підприємства з пороговими значеннями (встановленими індикаторами). Даний підхід дозволяє визначити, в якому стані знаходиться підприємство. Але індикаторний підхід має такий недолік, як великий суб'єктивізм при встановленні діапазону для значень, що може свідчити про неточність отриманих результатів під час визначення рівня економічної безпеки.

Ресурсно-функціональний (С. Ілляшенко, І. Плетнікова, Д. Ковалев). Оцінювання економічної безпеки відбувається як за окремими складовими підприємства, так і загалом.

Якщо порівнювати даний підхід з індикаторним, то він є більш деталізованим і точним. Особливістю даного методу є те, що його складові для проведення аналізу залежать від галузевої специфіки та організаційно-правової форми підприємства. Це створює певні труднощі для порівняння економічної безпеки в динаміці.

Програмно-цільовий (А. Ткаченко, О. Резнікова). Ґрунтується на методах математичного аналізу, що своєю чергою, дає можливість отримати точні та достовірні результати в теоретичній площині, але можуть виникнути проблеми з їх реалізацією та обґрунтуванням на практиці.

Критеріальний (Г. В. Козаченко, Н. С. Третьякова, Є. О. Мініна). Передбачає встановлення певних критеріїв (показників) для проведення аналізу та визначення економічної безпеки підприємства (наприклад, величина прибутку, інвестицій; фінансові показники; вартість капіталу підприємства). При визначенні отриманих результатів може виникнути така проблема, як не комплексність проведеного аналізу щодо рівня економічної безпеки.

Бухгалтерський (І. Пірятінська). Підхід оснований на проведенні аналізу за допомогою інформації, яка міститься у фінансовій звітності та звітності управлінського обліку підприємства та включає в себе показники господарської діяльності підприємств. Недоліком підходу можна вважати складність формування та довготривалість оброблення значного обсягу інформаційних даних.

Економіко-математичного моделювання (С. Капітула, І. Пірятінська). Визначення та оцінювання рівня економічної безпеки підприємства відбувається за рахунок побудови функціональної залежності даного показника від

інших показників діяльності підприємства. Перевагою методу можна вважати легку інтерпретацію отриманих результатів, але водночас є недолік, який проявляється у встановленні залежності аналізованих показників між собою, для їх точного оцінювання треба проводити додаткові змістовні дослідження.

Системний підхід (Л. Фролова, О. Роженко). Ґрунтується на формуванні системи показників за п'ятьма групами для здійснення комплексного аналізу та подальшого розрахунку інтегральних показників для кожної групи, локальною складовою та всіма локальними складовими економічної безпеки підприємства. Надає можливість комплексно оцінити велике коло елементів діяльності підприємства та визначити його стан.

Підхід на основі теорії економічних ризиків (Альтман, Таффлер та ін.). Проводиться за допомогою моделювання існуючих загроз та ризиків для підприємства та їх подальшого аналізу. Дає змогу визначити та мінімізувати вплив ризиків зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємства та передбачити ймовірність настання кризового стану для нього. Особливістю підходу є врахування галузевої специфіки підприємства при проведенні даного аналізу.

Отже, можна констатувати, що для підвищення точності та ґрунтовності отриманих результатів під час оцінювання економічної безпеки підприємств треба більше

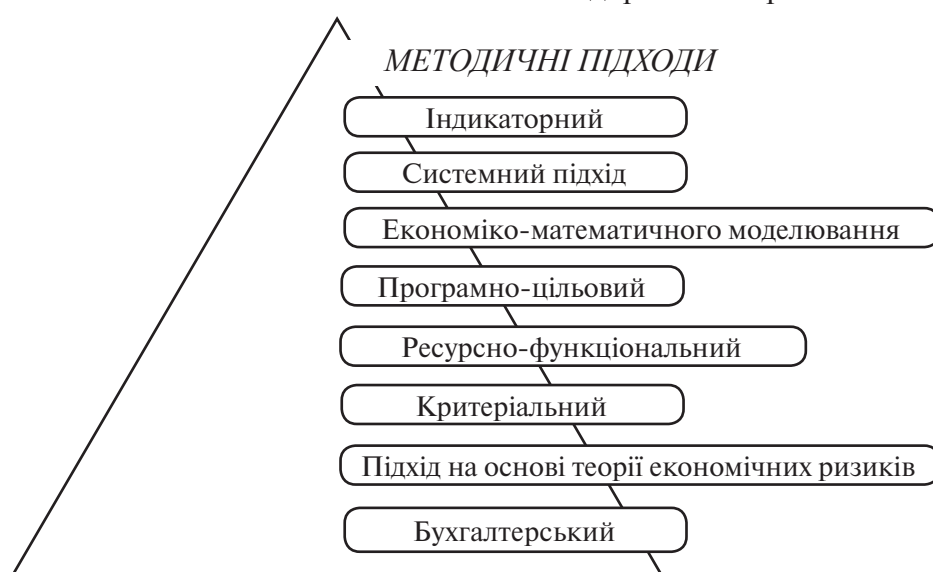

Рис. 2. Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства (побудовано авторами)

уваги приділяти їх залежності від певної галузевої специфіки діяльності та закласти це під час формування сукупності показників для здійснення аналізу.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження існуючих методичних підходів щодо оцінювання рівня економічної безпеки на макро- та мікрорівнях дало можливість виокремити особливості, а також обґрунтувати їх переваги та недоліки. Було визначено етапи проведення оцінювання рівня економічної безпеки на рівні держави. Систематизовано нормативно-правову базу України щодо регулювання ключових питань економічної безпеки на макро- та мікрорівнях. Подальші наукові дослідження автори вбачають в обґрунтуванні особливостей застосування методичного апарату оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням його галузевої приналежності та інноваційно-технологічним аспектом розвитку.

Список літератури / References

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року № 1277. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>.
2. Стратегія національної безпеки України від 26.05.2015 року № 287/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
3. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» : схвалено Указом Президента України від 12.01.2015 року № 5/2015. URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року № 2469-VIII. URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
5. Харазішвілі Ю. М. Методологічні підходи оцінки рівня економічної безпеки країни. *Наука та наукознавство*. 2014. № 4. С. 44–58.
6. Фролова Л., Роженко О. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 3 (177). С. 199–209.
7. Дяченко К. С. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємств будівельної галузі. *Технологічний аудит і резерви виробництва*. 2015. № 4/5 (24). С. 31–36.
8. Diachenko, K. S. (2015). *Metodychni pidkhody do otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv budivelnoi haluzi* [Methodical approaches to assessing the level of economic security of construction industry enterprises]. *Tekhnologichnyi audit i rezervy vyrobnytstva* [Technological audit and production reserves], no. 4/5 (24), pp. 31–36.
9. Sustainable Development Strategy «Ukraine 2020» (2015). Available at : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. (Accessed 12 November 2019).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018). Law of Ukraine «On National Security of Ukraine». Available at : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. (Accessed 13 November 2019).

Objective. The objective of this article is to investigate national methodological approaches to assess the level of economic security at the macro and micro levels, their systematization on

the basis of distinguished classification features and to identify the main components, features and existing shortcomings.

Methods. *The following general scientific methods are used in the research: comparison and grouping — to determine the nature, advantages and disadvantages of methodological approaches to assessing the economic security of enterprises; analysis and synthesis — when the methodological mechanism for assessing economic security at the macro level is identified; systematic approach — at formation and disclosure of the essence of the basic normative-legal acts of Ukraine on regulation of economic security.*

Results. *The basic normative legal acts of Ukraine on regulation of economic security are considered and it is established that national legal acts reveal the essence of economic security, state its components, provide methodology for calculating the integral index, main directions, programs and steps to increase the level of economic security at the level of state and business. The main stages of assessing economic security at the macro level are identified (on the example of Ukraine). The main problems that worsen the assessment of the level of economic security of Ukraine are substantiated. The main methodological approaches to assessing the level of economic security of domestic enterprises are systematized, the mechanism of their application is explained, the advantages and disadvantages of each method are highlighted. Further scientific researches are connected with peculiarities of application of the methodical apparatus of estimation of the level of economic security of the enterprise taking into account its branch affiliation and innovative-technological aspect of development.*

Key words: *economic security, methodological approaches, indicators, enterprises, assessments, risks.*

Цель — *исследование отечественных методических подходов к оценке уровня экономической безопасности на макро- и микроуровне, их систематизация на основе выделенных классификационных признаков и определении основных составляющих, особенностей и имеющихся недостатков.*

Методы. *В процессе исследования использованы следующие общенаучные методы: сравнение и группировка — для определения сущности, преимуществ и недостатков методических подходов к оценке экономической безопасности предприятий; анализ и синтез — при определении методологического механизма оценки экономической безопасности на макроуровне; системный подход — при формировании и раскрытии сущности основных нормативно-правовых актов Украины относительно регулирования экономической безопасности.*

Результаты. *Были рассмотрены основные нормативно-правовые акты Украины относительно регулирования экономической безопасности и установлено, что национальные нормативно-правовые акты раскрывают сущность экономической безопасности, отмечают ее составляющие, приводят методологию расчета интегрального показателя, основные направления, программы и шаги по повышению уровня обеспечения экономической безопасности на уровне государства и предприятий. Были определены основные этапы оценки экономической безопасности на макроуровне (на примере Украины). Обоснованы основные проблемы, которые ухудшают оценку уровня экономической безопасности Украины. Систематизированы основные методологические подходы к оценке уровня экономической безопасности отечественных предприятий, разъяснен механизм их применения, выделены преимущества и недостатки каждого из методов. Дальнейшие научные исследования связаны с особенностями применения методического аппарата оценки уровня экономической безопасности предприятия с учетом его отраслевой принадлежности и инновационно-технологическим аспектом развития.*

Ключевые слова: *экономическая безопасность, методологические подходы, индикаторы, предприятия, оценки, риски.*

Надійшла до редакції 15.10.2019

DOI : 10.33274/2079-4819-2019-70-1-45-54

JEL : D24

УДК 338.3

Андрущенко Г. І.,
д-р соц. наук,
доцент

Криворізький металургійний інститут Національної
металургійної академії України, Кривий Ріг, Україна,
e-mail: andrushchenko83@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ РОЗРАХУНКУ ЕКОНОМІЧНОГО ЕФЕКТУ ПРИ ВДОСКОНАЛЕННІ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОПРИВОДУ НА МЕТАЛУРГІЙНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

UDC 338.3

Andrushchenko H. I.,
Grand PhD
in Sociological sciences,
Associate Professor

Kryvyi Rih Metallurgical Institute
of National Metallurgical Academy of Ukraine
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: andrushchenko83@ukr.net

FEATURES OF ECONOMIC EFFECT CALCULATION METHODS FOR THE POWER SYSTEM IMPROVEMENT ON THE METALLURGICAL ENTERPRISE

Мета — визначення економічного ефекту від розроблених рекомендацій щодо підвищення продуктивності металургійного підприємства на прикладі сортопрокатного цеху СПЦ-І ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», зокрема, покращення технологічного виробництва та підвищення якості різну продукції шляхом модернізації існуючої системи електроприводу, що приведе до покращення показників економічної ефективності виробництва з незначними витратами на постійне обслуговування.

Методи. У дослідженні використано такі методи: організаційно-економічні — під час управління економічною ефективністю процесу виробництва на металургійному підприємстві; аналітичні — з використанням засобів теорії автоматичного управління, теорії електроприводу та систем управління електроприводами, засобів комп'ютерного моделювання.

Результати. У статті вивчено особливості алгоритму розрахунку економічного ефекту від розроблення автоматизованого електроприводу рольганга сортового прокатного стану; досліджено економіко-технологічні особливості механізму; розраховано навантаження, наявні в об'єкті управління. На підставі цього обґрунтовано та обрано відповідну систему електроприводу: індивідуальний привод для кожного ролика рольганга, а саме — асинхронний двигун змінного струму з короткозамкненим ротором, який керується перетворювачем частоти. Обрані двигуни та перетворювач частоти є спільними для всіх двигунів рольганга. Досліджені характеристики електроприводу та виконано моделювання системи. Дослідження підтверджують, що система є економічно ефективною і цілком задовольняє вимоги технологічного процесу.

Ключові слова: економічний ефект, техніко-економічні показники, витрати, собівартість, амортизація, термін окупності капітальних вкладень, прокатний стан, індивідуальний привод рольганга, асинхронний двигун, перетворювач частоти.

Постановка проблеми. Дослідження є вкрай необхідним [1], адже останній у проблеми розроблення автоматизованого сукупності із суміжними механізмами електроприводу роликів відвідного рольганга дрібносортового прокатного стану повинен забезпечити оптимальні режими технологічного процесу, що, своєю чер-

© Г. І. Андрущенко, 2019